

SLOVNÍKOVÉ HESLO

I. Návaznost na existující příručky

II. Struktura slovníkového hesla

II.1. Životopisné údaje

II.2. Přehled lingvistova díla

II.3. Texty věnované dané osobnosti a jejímu dílu

II.4. Zpracovatel

III. Další vývoj

I. Návaznost na existující příručky

Při tvorbě struktury slovníkového hesla se vycházelo z předpokladu, že pro přehlednost a dobrou orientaci uživatelů je vhodné navázat na organizaci hesel, která se osvědčila již v dříve vzniklých příručkách a na niž jsou uživatelé z řad odborné veřejnosti zvyklí. Inspirací proto byly především Bibliografie české lingvistiky¹ a Lexikon české literatury.²

[Zpět](#)

II. Struktura slovníkového hesla

Z formálního hlediska je jedno slovníkové heslo jeden odstavec. Tematické členění hesla na životopisné údaje, přehled díla a literaturu se kvůli snadnějšímu elektronickému zpracování celého slovníku nijak neodrazilo ve stránce formální.

II.1. Životopisné údaje

Na začátku hesla je uvedeno jméno lingvisty v pořadí **Příjmení, Jméno** (tučně), mezera. Potom následuje v kulatých závorkách číslicemi vypsané, pokud možno, přesné datum a místo narození bez mezer, mezera, spojovník, mezera, datum a místo úmrtí opět bez mezer. Pokud se podařilo zjistit i místo narození a úmrtí, je napsáno po datu narození, resp. datu úmrtí. U nečeských bohemistů je uvedena za místem narození země, kde se narodil.

Příklad formátu: **Bělič, Jaromír** (24.3.1914 Násedlovice u Hodonína - 6.12.1977 Praha)
Townsend, Charles E. (29.9.1932 New Rochelle, New York, USA)

Pokud se jedná o žijícího lingvistu, je závorka uzavřena hned za datem narození. Po závorce následuje čárka. Základní data, která se zpracovateli nepodařilo zjistit, jsou zastoupena otazníkem: **Černý, František** (? - 1953).

Po základních datech pokračuje heslo specifikací lingvistovy činnosti (např. obecný lingvista; bohemista; anglista; romanista; může být uvedeno i několik specifikací) a vybranými životopisnými údaji. Všechny údaje i v životopisné části jsou oddělovány středníky. Poslední údaj je ukončen tečkou. Rozsah této části byl plně ponechán na úvaze a iniciativě jednotlivých zpracovatelů.

¹ *Bibliografie české lingvistiky* - vychází péčí různých autorů a s několika přestávkami od r. 1930.

² V. F o r s t a kol., *Lexikon české literatury 1-3/II. (A-Ř)*. Academia, Praha 1985-2000.

Příklad formátu: **Běličová, Helena** (20.8.1929 Lípy), slavistka a rusistka; v letech 1947-1951 studovala na FF Palackého univerzity v Olomouci; od roku 1951 pracuje v ÚJČ AV ČR; zabývá se skladbou slovanských jazyků.

Jako zdroj těchto informací posloužily časopisecké medailony věnované badateli u příležitosti životních výročí, nekrology, všeobecné encyklopedie, encyklopedie blízkého oboru apod. Zpracovatelům-studentům byly jmenovitě doporučeny tyto:

Augusta P. a kol.: *KDO BYL KDO v našich dějinách do roku 1918*. Libri, Praha 1996.
Diderot 1-4 (a-erb). Diderot, Praha 2000-2001.
Churaň M. a kol.: *KDO BYL KDO v našich dějinách ve 20. století. I.-II*. Libri, Praha 1998.
Filipský J. a kol.: *KDO BYL KDO. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*. Libri, Praha 1999.
Forst V. a kol. *Lexikon české literatury 1-3/II. (A-Ř)*. Academia, nakladatelství České akademie věd, Praha 1985-2000.
Ottův slovník naučný + Dodatky
Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. 1-4. Nakladatelský dům OP, Praha 1996-1998.
Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Diderot, Praha 1999.

Rozvedení zkratk používaných pro názvy institucí, časopisů apod. lze nalézt pod odkazem Seznam užitých zkratk.

[Zpět](#)

II.2. Přehled lingvistova díla

Další část hesla tvoří přehled díla daného lingvisty. Začátek výčtu je pro přehlednost označen zkratkou Bibl.: (přesně v tomto formátu). Následují bibliografické údaje prací, které příslušný lingvista publikoval.

Uváděná díla jsou řazena do čtyř skupin, které nejsou nijak formálně odděleny: nejprve knižní publikace, jejichž je lingvista jediným autorem, dále články publikované v časopisech či sbornících (včetně článků vypracovaných se spoluautory), poté kolektivní publikace, u nichž je lingvista jedním z max. pěti autorů, popř. redaktorů, a na závěr překlady významných cizojazyčných lingvistických děl.

V rámci každé části jsou díla uváděna v chronologickém pořadí podle data prvního vydání (event. u vícedílné publikace data prvního vydání prvního dílu). V případě článků publikovaných v jednom ročníku jednoho časopisu či sborníku, se pořadí uvádí vzestupně dle stran časopisu či sborníku. Bibliografický údaj první práce a každé neposlední je ukončen středníkem. Za poslední práci (posledního oddílu) se napíše tečka.

Knižní publikace spadající do jiného vědeckého oboru, kterým se lingvista také zabýval, (např. dějiny literatury, historie atp.) jsou výběrově uváděny, pouze pokud jde o oblast společenských věd a zpracovává je lingvista je jediným autorem. Činnost v ostatních oborech je zmíněna shrnující informací v životopisné části.

Pro zápis bibliografických údajů byl stanoven jednotný formát podle následujících vzorů:

1) knižní publikace – zpracováváný lingvista je jediným autorem

Název publikace. Nakladatelství, Místo rok.

Úvod do studia jazyka. Rubico, Olomouc 1998.

- Titul zahrnující více svazků či dílů je zahrnut do jediné citace, ve které se uvede rozmezí dílů (běžným písmem) a let, ve kterých vycházely. Do chronologického pořadí je tato citace zařazena podle letopočtu 1. vydání 1. dílu.

Stručné dějiny lingvistiky. 1.–4. díl. SPN, Praha 1975-1989.

2) článek publikovaný v časopise či sborníku

- Pro názvy časopisů a novin se používají zkratky rozvedené pod odkazem Seznam užitých zkratk, názvy ostatních časopisů a sborníků jsou uvedeny v plném znění. Pro uvádění rozsahu stránek platí formát uvedený v příkladu:

Název článku. Časopis, ročník, rok, strana-strana.

Pozn.: Končí-li název článku vykřičníkem či otazníkem, tečku za ním již nepíšeme.

Rozsah stran uvádíme bez zkratky „s.“.

Něco o biči a jeho součástech. NR, 33, 1949, 101-103.

Ahoj Ivano! NR, 78, 1995, 56.

- V případě článků uveřejněných ve sbornících se uvádí název sborníku, jména editorů, nakladatelství (pokud je ve sborníku uvedeno), místo a rok jeho vydání. Pro rozlišení sborníků a časopisů se u sborníku uvádí citace „In:“, u časopisů nikoliv. Formát jmen editorů – viz příklad.

Název článku. In: Název sborníku. Editoři (eds.), Nakladatelství, Místo rok, strana-strana.

Úspornost jako záležitost univerzální a specifická. In: Čeština – univerzália a specifika 3. Z. Hladká – P. Karlík (eds.), Brno 2001, 299-310.

Komunikativní artikulace v reklamních textech. In: Jazyková komunikácia v 21. storočí. Univerzita Mateja Béla, Banská Bystrica 2000, 150-152.

Pozn.: Také SPFFBU je sborník, proto je náležitý tento formát zápisu:

Dva příspěvky k životopisu Jana Blahoslava. In: SPFFBU, D5, 1958, 136.

- Je-li článek publikován v deníku, uvádí se místo stránek den vydání.

Název článku. Název deníku, rok, datum.

Jazykový koutek zahradnický. Pražská zahradnická bursa, 1947, 13.11., 20.11.

- Články vycházející na pokračování pod jedním názvem, jsou zahrnuty do jedné citace, s uvedením údajů o stránkách (vzestupně), popř. s daty uveřejnění jednotlivých částí (vzestupně).

Příspěvky k lexikografické teorii a praxi. SaS, 4, 1938, 19-27, 149-160, 212-222.

- Mezi ostatní články jsou podle chronologického pořadí zařazovány i články, které daný lingvista vytvořil ve spolupráci s dalšími (max. čtyřmi) spoluautory. Podobně jako u knižních kolektivních děl se za název textu doplňuje závorka s údajem o spoluautorech. (Pozn.: Tečka ukončující název článku se klade až za závorku se spoluautory). Formát jmen spoluautorů – viz příklad.

Název článku (spolu s). Název časopisu, ročník, rok, stránky.

Před vydáním příručky Výslovnost spisovné češtiny (spolu s L. Švestkovou). SaS, 38, 1977, 153-157.

- 3) autor je jedním z max. pětičlenného kolektivu autorů nebo jedním z max. 5 redaktorů kolektivního díla (nejedná se o sborníky). Formát spoluautorů – viz příklady:

Název článku (spolu s). Nakladatelství, Místo rok.

Jazyk a jazykověda (spolu s E. Lotkem). SPN, Praha 1974.

Současný český jazyk: slovník lingvistické terminologie (spolu s R. Brabcovou). UK, Praha 1989.

- 4) překlady se uvádějí přesně ve formátu:

Překlad: Iniciála křestního jména. Příjmení autora: *Název díla* (rok vydání).

Překlad: F. de Saussure: *Kurs obecné lingvistiky* (1996).

Názvy se uvádějí v originální podobě, v plném znění, bez podtitulů. Neupravují se v souladu s pravidly současné spisovné češtiny! Názvy v azbuce či jiných nelatinských abecedách jsou transliterovány, př. *Fonetika, grafika, fonologija i morfonologija sovremennogo ruskogo jazyky konspekt lekcij*. SPN, Praha 1986 (rus.).

Jedná-li se o text cizojazyčný nebo vydaný v zahraničí, je i u článků v kulatých závorkách uvedeno místo vydání (u článků v českých časopisech se místo vydání neuvádí) a na konci citace, opět v závorkách, zkratka jazyka. Užívané zkratky jazyků jsou uvedeny pod odkazem Seznam užitých zkratek.

Refleksivniost' i mestoimenje sam. Revue des études slaves, 66, (Paříž), 1994, 437-440 (fr.).

On Defining the Theme in Functional Sentence Analysis. Travaux Linguistique de Prague, 1, 1964, 267-280 (angl.).

Nedokončené dílo je označeno nápisem „nedokončené dílo“ uvedeným v kulatých závorkách za názvem, např. *Slovník staročeský* (nedokončené dílo). 1903-1916.

[Zpět](#)

II.3. Texty věnované dané osobnosti a jejímu dílu

Část hesla zahrnující bibliografické údaje o textech věnovaných dané osobnosti a jejímu dílu (např. medailony, nekrology, recenze) je uvedena nápisem Liter.: (přesně v tomto formátu). Forma bibliografické citace se neliší od toho, co bylo napsáno u části hesla zabývající se přehledem lingvistova díla, pouze na začátku je uveden autor (příjmení, mezera, iniciála křestního jména, tečka). Jednotlivé citace jsou opět odděleny středníkem, poslední je zakončena tečkou.

Nosek J.: *Bohumil Trnka 1895-1984*. Linguistica Pragensia, 1995, 59-60.

Uhlířová L.: *Univ. prof. PhDr. Jan Firbas, DrSc.* JazAkt, 37, 2000, 55-56.

Nápis Liter.: je v hesle uveden i v případě, že se dosud nepodařilo vyhledat žádný údaj, který by do této části měl být zařazen.

[Zpět](#)

II.4. Zpracovatel

Na konci hesla je zaznamenána šifra zpracovatele tvořená prvním písmenem křestního jména a celým příjmením.

[Zpět](#)

III. Další vývoj

V současné fázi zpracování je nutno popsanou strukturu hesla chápat jako ideální podobu, kterou hesla našeho slovníku naplňují ve všech hlavních bodech, ale od níž se v některých detailech ještě mnohá z nich odchylují. Příčin je několik:

- 1) Autorka výchozího slovníku Milena Kulveitová ve své diplomové práci nestanovila zcela striktní pravidla pro zápis hesla, která by mohla být použita jako pokyny pro studenty zpracovávající další hesla v rámci kurzu základů jazykovědy. Její hesla, která byla do současného slovníku zapojena zatím bez úpravy, proto ne vždy přesně odpovídají jednoznačnějším pokynům, které byly vytvořeny pro potřeby jednotné práce studentů – zpracovatelů až později.
- 2) V průběhu zpracování hesel studenti naráželi na případy v pokynech nedostatečně ošetřené. Bylo proto třeba pokyny doplňovat o další upřesnění. Při poměrně velkém počtu zpracovatelů a obsáhlém materiálu se ani přes usilovnou snahu editorů nepodařilo vždy dosáhnout ideální formální jednoty.

Nyní, kdy zpracovávaná hesla odhalila dříve nepředpokládané problémy, bude třeba co nejpřesnějším způsobem dopracovat pravidla pro strukturování a zápis hesla. To umožní sjednotit formu všech hesel a zároveň usnadní práci při dalším rozšiřování slovníku.

Domníváme se však, že již v současné podobě jsou hesla natolik přehledná a jednotně strukturovaná, že v nich uživatel snadno nalezne potřebné informace.

[Zpět](#)